

Joanna Olenderek*

REWITALIZOWANA PUBLICZNA PRZESTRZEŃ MIEJSKA ŁODZI, JAKO OBSZAR ZNACZĄCYCH DOKONAŃ TWÓRCZYCH; DIALOG WSPÓŁCZESNYCH Z HISTORIA

Zjawisko przekształcania miejskich przestrzeni publicznych, rodzi problem, nawiązania lub odrzucenia struktur istniejących. Zadajmy pytanie, na ile decyzje o nawiązaniu czy odrzuceniu mogą stanowić o istotnych dokonaniach twórczych w ramach przekształceń przestrzeni w strukturach miasta. Niezbędna jest dyskusja nad dopuszczalnymi relacjami pomiędzy, odrzuceniem i twórczą kontynuacją; nad pojmowaniem przestrzeni architektonicznej jako tworzonej przez architektów zgodnie z postannictwem odpowiedzialnego przekształcania. Autorka przedstawia ten problem na tle działań środowiska projektantów w Łodzi.

Słowa kluczowe: przekształcenia, twórczość, przestrzeń architektoniczna, polityka miejska w Łodzi, dyskusja społeczna

Powszechne zjawisko przekształcania miejskich przestrzeni publicznych rodzi problem nawiązania lub odrzucenia struktur istniejących. Dylemat ten, stający przed wszystkimi uczestnikami procesu przekształceń, stanowi podstawę do szerokiej dyskusji publicznej i środowiskowej: architektów i urbanistów. Zadajmy pytanie, na ile decyzje o nawiązaniu czy odrzuceniu mogą stanowić o istotnych dokonaniach twórczych w ramach przekształceń przestrzeni publicznych miasta. Autorka czynnie uczestniczyła w pracach komisji oceniających wyniki konkursów, organizowanych w Łodzi, w celu określenia metod „dobrych praktyk” dla przekształceń centrum miasta i uzyskania w ramach dyskusji społecznej i środowiskowej konsensusu co do kierunku podejmowanych działań przez władze gminy. Łódź stanowi interesujący przykład miasta, które po roku 89 ubiegłego wieku, stanęło przed dylematem konieczności przekształceń

i definiowania przestrzeni architektonicznej. Po upadku przemysłu włókienniczego, wielkie obszary zakładów przemysłowych w śródmiejskich lokalizacjach zaczęły stanowić w istotnym zakresie o tożsamości miasta, jego twarzy i ciągłości. Wynikało to ze specyfiki struktury przestrzennej miasta przemysłowego, bujnie rozwijającego się w dziewiętnastym stuleciu i strukturze powstałej, (niestety z powodu pożogi wojennej wiele założeń nie ukończono) w okresie międzywojennym dwudziestego wieku budowanej dla potrzeb obsługi powołanego miasta wojewódzkiego. W ostatnim okresie, społeczeństwo Łodzi, podjęło dyskusję nad tożsamością miasta, rozpatrywaną w wielorakim aspekcie, również przestrzeni architektonicznej. Ogłoszono szereg konkursów o charakterze koncepcji urbanistyczno-architektonicznych dotyczących kluczowych przestrzeni miejskich – tj.: rejonów „zamykających” od południa i północy ciąg

* Olenderek Joanna, dr hab. inż. arch. prof. PŁ., Politechnika Łódzka, Wydział Budownictwa, Architektury Inżynierii Środowiska, Instytut Architektury i Urbanistyki.

ulicy Piotrkowskiej wraz z jej obszarem. (*Konkurs na projekt koncepcji zagospodarowania przestrzennego rejonu Placu Niepodległości w Łodzi, Konkurs na projekt koncepcji zagospodarowania rejonu Placu Wolności w Łodzi pod nazwą „U źródeł Piotrkowskiej”, konkurs na projekt koncepcji zagospodarowania ulicy Piotrkowskiej wraz z otuliną przestrzenną/ w trakcie trwania/ pod nazwą „Wielkomiejska Piotrkowska”.*) Duże zainteresowanie tematami ze strony projektantów, zaowocowało wielorakim podejściem do sposobu postrzegania i rozumienia przestrzeni architektonicznej, roli kontynuacji i budowania awangardy, szczególnie w kontekście tradycji sztuki awangardowej Łodzi. Elementy kulturowe i historyczne miejsc szczególnych dla miasta w pracach nadesłanych z różnych stron Polski i Europy potwierdziły słuszność kreowania współczesnymi czy awangardowymi środkami przestrzeni architektonicznych w ramach budowania ciągłości postrzegania rangi miejsca. Okazało się również, że niedoceniane młode, w porównaniu z innymi miastami polski mieszczaństwo, okazało się wyjątkowo dojrzałe we wspólnym podejmowaniu strategicznych decyzji, ważących na wyglądzie przestrzeni architektonicznej miasta. Z zainteresowaniem społeczeństwo ogląda i dyskutuje nad wynikami konkursu na projekt przekształcenia i wyposażenia w nowe przyjazne elementy Pasażu Schillera. Postrzegana jako niezmiernie istotna przestrzeń, nobilitowana na główny plac miejski. Ta nobilitacja wzbudza szereg kontrowersji w środowisku łódzkich architektów, choć przyznać należy, że jest przez łódzian, raczej z powodów przyzwyczajenia niż z faktycznej funkcji, postrzegana jako zwyczajowe od dwudziestu lat miejsce realizacji przeróżnych projektów kulturalnych inicjowanych przez władze miasta i grupy artystyczne (Il. 1 i 2). Władze miasta rozumiejąc istotę sprawy ustami prezydenta dziękując konkurującym wypowiadają znamienne słowa dla kontynuowania procesu przekształceń: *Wizerunek*

naszego miasta – obecny i ten przyszły, kreślony w wizjach architektów to temat, który porusza nas wszystkich. (...) Duża frekwencja świadczy o popularności konkursów Miejskiej Pracowni Urbanistycznej, dzięki którym miasto zyskuje bezcenną informację, w jakim kierunku należy zmierzać przy tworzeniu planów miejscowych oraz kreowaniu nowych przestrzeni wielkomiejskich [1]. Pojawia się świadomość konieczności kontynuowania wartości kulturowych przez promowanie wyjątkowej i awangardowej architektury. Można było to zaobserwować w czasie dyskusji nad realizacją wyjątkowego obiektu dla siedziby centrum festiwalowego, zaproponowanego przez wyjątkowego architekta Franka Gehrego. Dyskusja co prawda na dzień dzisiejszy nie zakończyła się sukcesem zaistnienia obiektu wyjątkowej wartości, ale pokazała rodzenie się aktywnej, merytorycznej dyskusji, tej najważniejszej cechy społeczeństw demokratycznych; wróży to bardzo dobrze dla kolejnych projektów, powstałych po rozstrzygnięciach konkursowych. To czym jest dla nas architektów i urbanistów definiowanie przestrzeni architektonicznej pokazuje sposób projektowania przekształceń na terytorium całego kraju. Dyskusja w środowisku twórców, jakkolwiek niewystarczająca, świadczy o dylemacie pojawiającym się u tych, którym dane jest widzenie szersze niż zachowawcze i „bezpieczne” działanie w przestrzeni zastanej i odziedziczonej po poprzednikach. Chęć szerokiej akceptacji społecznej i środowiskowej często bywa elementem niestety dostatecznie silnym, aby hamować nowe awangardowe podejście do definiowania składni architektonicznej dzieła, próby dodawania nowych wartości, jak to dla awangardy, często niezrozumiałych i odrzucanych *a priori*. Niezmiernie potrzebne jest pobudzenie dyskusji nad dopuszczalnymi relacjami pomiędzy nowym i starym, odrzuceniem i twórczą kontynuacją; dyskusji nad pojmowaniem przestrzeni architektonicznej jako tej najistotniejszej tworzonej przez architektów jako

postannictwa i odpowiedzialnego przekształcania przestrzeni zgodnie z ideą europejskiej organizacji architektów: *propagować syntezę idei starych i nowych, organizować pracę interdyscyplinarną, uznać wagę zmian zachowań i modeli życia, unikać przyjmowania i eliminowania metod na podstawie kryteriów ideologicznych z otwartością i różnorodnością podejść w ramach wspólnych celów, świadomie planować i zarządzać* [2].

Jak kształcić społeczeństwo, świadome społeczeństwo demokratyczne, potrafiące w dyskusji, przyjmować rozwiązania twórcze, budujące najlepsze przestrzenie architektoniczne dla przyszłych pokoleń i zachowaniem spuścizny przeszłych pokoleń. Jedyną drogą do uzyskania tego celu jest ciągłe prezentowanie zamierzeń inwestycyjnych, spotkania z szerokim przedstawicielstwem grup społecznych wraz z bezpośrednim włączeniem grup zainteresowanych danym przedsięwzięciem do dyskusji nad jego skutkami przestrzennymi i kulturowymi dla tej grupy i całego społeczeństwa. W Łodzi dobre efekty uzyskano poprzez powołanie ciała społecznego w postaci Sztabu ulicy Piotrkowskiej, dla kompleksowego opracowania zarówno polityki funkcjonalnej, jak i przestrzennej, szczególnie w zakresie rozumienia architektonicznych kodów przestrzennych: istniejących i projektowanych; podjęto próbę zdefiniowania przestrzeni architektonicznej najodpowiedniejszej dla budowania przyszłości tego ciągu ulicznego (il. 3 i 4).

Miejsce, gdzie powstaje dzieło architektoniczne, definiuje jego charakter, nie da się od tego uciec, pora przywrócić wartość miejscu, jego niepowtarzalność, opierając się na tym budujemy architekturę awangardową w formie i treści; tak zdefiniowana przestrzeń architektoniczna daje niepowtarzalną szansę zachowania poszanowania dziedzictwa i realizacji światłych pomysłów, dla przyszłych pokoleń. W interesującej dyskusji poświęconej miastu, jego językowi, uczest-

nik, mieszkańców, trafnie interpretuje znaczenie architektury kreowanej instynktownie, przypadkowo przez grupy społeczne w mieście, działające impulsywnie i stara się określić wartościowanie architektonicznej przestrzeni jako wytworu bardziej sytuacyjnego niż przemyślanej akcji profesjonalistów, kto wie, czy tak nie powinno się podchodzić do dynamicznego procesu rewitalizacji. W programie „Pro revita”, realizowanym jako zamierzenie przekształcenia przestrzeni miasta postindustrialnego, jak i uzyskania efektu ciągłości, podobnie ujęto proces rewitalizacji w Łodzi. Powolny proces włączenia grup społecznych do współuczestniczenia i współtworzenia przestrzeni architektonicznej w ciągłym dynamicznie zmieniających się warunkach, to dla nas, realizujących ideę przekształceń Łodzi, jest najstuszniejszą drogą dla osiągnięcia współistnienia i realizowania „dobrych praktyk”, w ciągłej edukacji i dyskusji, dla dobra przyszłych pokoleń społeczeństwa demokratycznego. W „Talking Cities” The Micropolitics of Urban Space, magazynie wydanym równoległe z wystawą Entry 2006 Perspectives and Visions In Design, w Essen, znajdziemy wiele opisanych projektów miejskich potwierdzających zasadność przyjętych koncepcji łódzkich działań.

W kreowanej nowej przestrzeni architektonicznej miasta, muszą pojawiać się ciągle interesujące projekty przestrzenne, dla utrzymania zainteresowania dyskusją o architekturze, ponieważ proces budowania jest realizowany w długich przedziałach czasowych, wydaje się słuszną decyzją o zrewitalizowaniu w pierwszej kolejności, równoległe: elementów dziedzictwa historycznego, zespołów fabrycznych i przestrzeni śródmiejskich; przystąpiono również do dyskusji nad elementami architektonicznej przestrzeni krystalizującej strukturę miasta, w przypadku Łodzi, zadano społeczeństwu pytanie, jak dalej budować miasto dziewiętnastowieczne. Powtarzając niezmiernie trafne opinie Jana Hegla

dążymy do budowania: *miasta dobrego do przebywania na wolnym powietrzu, co ma nieregularne pierzeje i różne rodzaje oparcie w swych przestrzeniach zewnętrznych, oraz przestrzeni publicznych oferujących wiele różnych możliwości siedzenia, aby dać wszystkim grupom użytkowników inspirację i powód do pobytu w niej* [3]. Kolejnym procesem poznawania i wspólnego uczenia się współczesnej przestrzeni architektonicznej jest wielki projekt pod roboczą nazwą „Nowe Centrum”, przestrzeni tworzonej od podstaw w rejonie dworca kolei szybkich w Łodzi. Ta niepowtarzalna w swojej skali i złożoności przestrzennej inwestycja jest kolejnym powodem szukania inspiracji opartych o wyzwania obejmujące daleką perspektywę czasową, daje powody do poszukiwania istoty architektury, ile w niej dzisiaj współczesności, trafności formy, aktualności, awangardy i powszechności, jak unikać banalnych globalnych powieści. Jest to wspaniały poligon do edukacji i szukania indywidualnego charakteru, tego fenomenu jakim jest klimat przestrzeni Łodzi. Zgodnie

z zasadą wygłoszoną przez prof. Carla Fingerhutha, członka komisji konkursowej projektu koncepcji Masterplan Flugfeld Aspen w Wiedniu 2005 roku: *dzisiaj poszukujemy miasta, które ma więcej niż tylko zalety funkcjonalne. Równie ważnym elementem kształtowania jego struktury jest otwarta przestrzeń o charakterze publicznym. To ona decyduje, czy ludzie czują się w swoim mieście jak w domu i czy z tym miastem identyfikują się* [4]. A zatem jaki udział w procesie odnajdywania piękna przestrzeni mamy my, architekci, rozumiejący rolę środowiska, promujący jakość, wspierający inwestora w prowadzeniu dialogu pomiędzy urzędem i społeczeństwem; jesteśmy interpretatorami potrzeb społecznych i przedstawianiem ich w postaci rozwiązań budowlanych, dążąc do pogodzenia piękna, szlachetności formy z użytecznością i odpowiedniością funkcji, tak, aby wszystkie strony procesu inwestycyjnego uzyskały optymalne wartości i spójności zbudowanej przestrzeni. Musimy pamiętać o powinności zawodu w kształtowaniu elementów dziedzictwa kulturowego.

PRZYPISY

[1] Konkurs Urbanistyczny „U Źródeł Piotrkowskiej”, Miejska Pracownia Urbanistyczna w Łodzi, Łódź 2010, s. 3.

[2] Raport na temat Trwałych Miast Europejskich, Europa i Architektura Jutra, Bruksela 1995, s. 78.

[3] J. Gehl, *Życie między budynkami*, Wydawnictwo RAM, Kraków 2009, s. 153,159.

[4] Za J. Olenderek, *Nowa urbanistyka-nowa jakość życia*, Materiały III Kongresu Urbanistyki Polskiej, Urbanista, Warszawa 2009, s. 209.

Joanna Olenderek*

A REVITALIZED URBAN PUBLIC SPACE IN ŁÓDŹ AS AN AREA OF SIGNIFICANT CREATIVE ACHIEVEMENTS; A DIALOGUE BETWEEN HISTORY AND MODERN TIMES

The phenomenon of transforming urban public spaces creates the problem of accepting or rejecting the existing buildings. Let us ask a question: how can accepting or rejecting determine significant creative achievements in the transformed spaces of urban structures? A debate on acceptable relations between rejection and creative continuation, on the comprehension of an architectural space as created by architects according to the message of responsible transformation, is necessary. The author presents this problem against the background of the activities of the community of designers in Łódź.

Keywords: transformations, creativity, architectural space, urban policy in Łódź, social discussion

The general phenomenon of transforming urban public spaces gives birth to the problem of accepting or rejecting the existing structures. This dilemma of all the participants in the process of transformations makes the basis for a broad public and professional discussion. Let us ask a question: how can accepting or rejecting determine significant creative achievements in transformed urban public spaces? The author took active part in the work of commissions assessing the results of competitions organized in Łódź in order to define methods of “good practices” for transforming the city centre and reach consensus in a social and professional discussion on the direction of actions taken up by the communal authorities. Łódź makes an interesting example of a city which faced the dilemma of the necessity to transform and define its architectural space after 1989. After the downfall of textile industry, vast areas of industrial plants

in central locations began to determine a significant range of the identity of the city, its face and continuity. It resulted from the specificity of the spatial structure of an industrial city which developed dynamically in the nineteenth century and the structure formed in the interwar period /unfortunately, many layouts were not finished because of the war conflagration/ constructed for the needs of the service of a brand new province capital city. The society of Łódź has just commenced a discussion on the identity of the city considered in many aspects, also of its architectural space. A series of urban and architectural competitions was organized concerning the key urban areas, i.e. those “closing” the sequence of Piotrowska Street from the south and the north together with its vicinity. (*Competition for a design of a concept of the spatial development of the vicinity of Niepodległości Square in Łódź; competition for a design of a concept of the development of the*

* Olenderek Joanna, Assoc. Prof. D.Sc. Ph.D. Arch., Łódź University of Technology, Faculty of Institute of Architecture and City Planning.

vicinity of Wolności Square in Łódź entitled “At the Sources of Piotrkowska”; competition for a design of a concept of the development of Piotrkowska Street with its spatial lagging /in progress/ entitled “Metropolitan Piotrkowska”). The designers’ interest in these themes bore fruit in the form of a diverse approach to the manner of perceiving and comprehending an architectural space, the role of continuity and the vanguard, especially in the context of the tradition of the vanguard art in Łódź. In the designs sent in from various regions of Poland and Europe, cultural and historical elements of special places proved the purposefulness of creating architectural spaces with contemporary or vanguard means within the construction of the continuity of perceiving the rank of a place. It also turned out that the underestimated and relatively young Polish middle class was really mature in shared decision taking which determined the appearance of the architectural space of the city. The society watches and discusses the results of a competition for the design of transforming Schiller’s Passageway and fitting it with new friendly elements. It is perceived as an unusually important space dignified as the main urban square – this distinguishment arouses numerous controversies in the community of local architects even though we must admit that the city dwellers have been treating it as the customary realization site for diverse cultural projects initiated by the municipal authorities and some artistic groups for twenty years – out of habit rather than its factual function. (Il. 1 and 2) Understanding the essence of the matter, the municipal authorities – through the President’s mouth – thank the participants with words significant for the continuation of the process of transformations: *The present and future image of our city, drawn in architectural visions, is a theme which moves all of us... High attendance proves the popularity of the Urban Studio’s competitions which give the city priceless information about the direction to take while*

creating local plans and new metropolitan spaces [1]. The awareness of a necessity to continue cultural values by promoting unique and vanguard architecture appears. It could be observed in the course of a discussion on the implementation of a unique object for the seat of the festival centre suggested by the one and only Frank Gehry. Even though the discussion has not been very successful, it showed the birth of an active debate – the most important feature of democratic societies. It augurs very well. The significance of defining architectural space to architects and city planners is proven by the manner of designing transformations across the country. A discussion in the community of creators emphasizes a dilemma for those who can see more than a “safe” activity in the existing, inherited space. A need for broad social and professional acceptance is not strong enough to hamper a new vanguard approach to defining the architectural syntax of a work and attempting to add new values which are often incomprehensible and rejected a priori. We need an animated discussion about acceptable relations between the new and the old, rejection and creative continuity, a discussion about the comprehension of architectural space as architects’ most important creation as the mission of the responsible transformation of spaces according to the idea of the European organization of architects: *To propagate a synthesis of old and new ideas, to organize interdisciplinary work, to acknowledge the significance of changes in behaviours and life models, to avoid taking and eliminating methods on the basis of ideological criteria with the openness and diversity of approaches and shared objectives, to plan and manage consciously* [2].

How to educate a conscious democratic society capable of accepting creative solutions, building the best architectural spaces for the future generations, preserving the heritage of the past generations? The only way is the continuous presentation of investing

intentions, encounters with representatives of social groups and those who are directly interested in a whole enterprise and its spatial and cultural results. In Łódź, good effects were attained by establishing a social body in the form of the Piotrowska Street Board for the complex preparation of functional and spatial policies, especially in the field of understanding the existing and designed architectural spatial codes – it was an attempt to define the most suitable architectural space for the future construction of this sequence. (Il. 3 and 4).

The construction site of an architectural work defines its character – it is inevitable. It is time we returned the value and uniqueness of a place. On this basis, we build the vanguard architecture. Such a definition of an architectural space gives an unrepeatable chance of respecting the heritage and implementing grand ideas for the future generations. In an interesting discussion devoted to the city and its language, a participant – a burgher interprets the meaning of architecture created instinctively and impulsively by social groups and tries to define the valuation of an architectural space as a situational product rather than a well thought-out professional action – perhaps we should approach the dynamic process of revitalization in such a manner. In the “Pro revita” programme, realized as an intention to transform the space of a postindustrial city as well as achieve the effect of continuity, the process of revitalizing Łódź is presented similarly. The slow process of incorporating social group to the joint creation of an architectural space under dynamically changing circumstances is the most appropriate way to encourage coexistence and implement “good practices” in constant education and discussion for the good of the future generations of a democratic society. We can find many urban designs proving the validity of the accepted concepts of actions in Łódź in “Talking Cities” The Micropolitics of Urban Space – a magazine

published simultaneously with the exhibition Entry 2006 Perspectives and Visions in Design in Essen.

In a brand new architectural space of a city, there must be some interesting spatial designs which sustain an interest in architectural discussions. Since the process of construction is implemented in long intervals, the right decision is taken to begin revitalization with elements of historical heritage, factory complexes and central spaces. A discussion on elements of an architectural space which crystallizes the structure of a city commenced, too. In the case of Łódź, the society was asked how to keep building a nineteenth-century city. Repeating Jan Gehl’s pertinent opinions, we aim at constructing *a city which facilitates staying in the open air, which has got irregular frontages and various kinds of backrests in their external spaces... and public spaces... offering various possibilities of sitting to give every group of users an inspiration and a reason to stay in it* [3]. Another process of recognizing and learning a contemporary architectural space is a great project under the working title of “New Centre” – a new space in the vicinity of the fast railway station in Łódź. This spatially complex investment with unique scale is another reason to search for the essence of architecture, its contemporariness, proper form, currency, vanguard and commonness without any banal global copies. It is a fantastic testing ground for education and the pursuit of individual character, the phenomenon of the climate of the space of Łódź. According to a principle presented by Prof. Carl Fingerhuth, a commission member in a competition for the design of Masterplan Flugfeld Aspen in Vienna in 2005: *today we are looking for a city which has got something more than just functional advantages. An equally important element of shaping its structure is an open space of public character. It determines whether people feel at home in their city and identify with it* [4]. So, what is our – architects understanding the role of the environment, promoting quality, supporting

an investor in the dialogue between an office and the society – share in the process of finding beauty in a space? We are interpreters of social needs and we present them in the form of building solutions, we aim at reconciling the beauty of fine forms with the utility

and responsibility of functions so that all the parties in an investment process would gain optimal values and cohesions of a built space. We must be careful about the obligations of our profession while shaping the elements of a cultural heritage.

ENDNOTES

[1] Urban competition “At the Sources of Piotrkowska”, Urban Studio, Łódź 2010, p. 3.

[2] Report on Durable European Cities, Europe and the Architecture of Tomorrow, Brussels 1995, p. 78.

[3] J. Gehl, *Życie między budynkami*, RAM, Kraków 2009, pp. 153, 159.

[4] Acc. to J. Olenderek, *Nowa urbanistyka – nowa jakość życia*, Materials from the 3rd Congress of Polish City Planning, Urbanista, Warsaw 2009, p. 209.

